

Od Redakcji

O X tomie czasopisma *FILOZOFIA I NAUKA. Studia filozoficzne i interdyscyplinarne*

doi: 10.37240/FiN.2022.10.1.1

W tym roku obchodzimy jubileusz 10-lecia wydawania czasopisma *FILOZOFIA I NAUKA. Studia filozoficzne i interdyscyplinarne*; założyliśmy je w 2013 roku. Oprócz 10 tomów regularnych wydaliśmy 2 zeszyty specjalne. Obecnie przekazujemy czytelnikom dziesiąty regularny tom czasopisma i zarazem drugi zeszyt wydany w tym roku; w maju 2022 roku wydaliśmy zeszyt specjalny monotematyczny PHILOSOPHY AND COMPUTING: AI, VIRTUALITY, EPISTEMICITY.

Ten zeszyt rozpoczyna monotematyczny zbiór rozpraw i studiów STANISŁAW LEM'S PHILOSOPHICAL IDEAS, CONCEPTIONS, AND INSPIRATIONS, honorujący stulecie urodzin Stanisława Lema.

Profesor Andrzej Łukasik, organizator tego bloku tekstów, w swoim Wprowadzeniu przedstawia jego ogólny charakter, okoliczności powstania oraz resume treści poszczególnych artykułów. Publikowana tu kolekcja tekstów o filozofii Lema – anglojęzycznych i w języku polskim – jest prawdopodobnie ostatnią w Polsce inicjatywą wydawniczą z okazji setnej rocznicy urodzin tego najznamienitszego polskiego pisarza science fiction. Jego urodziny były uhonorowane głównie w roku 2021 – imprezami konferencyjnymi i wydawniczymi, a rok 2021 został ustanowiony Rokiem Stanisława Lema przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej.

W zbiorze analizowana jest filozoficzna warstwa twórczości Lema. Autorzy wykazują też aktualność różnych jego idei i myśli, a także wskazują antycypowane przez Lema zjawiska technologiczne – oparte na prawach nauki, niebędące pseudonaukowymi bajkami. Teksty skupiają bodaj główną uwagę na obecności w lemowskiej twórczości refleksji o człowieku, o jego reakcjach i granicach odporności na warunki pozanormalne, zupełnie niezwykle, także przez niego samego technologicznie wytworzony habitat. Antropologiczne wątki są znane wśród badaczy twórczości Lema, natomiast stosunkowo mniej przyswojone przez laickich pasjonatów jego twórczości.

Wprawdzie ten tom czasopisma nie jest monotematyczny, ale ma wybijający się rys tematyczny – dominuje w nim problematyka wnikająca w szcze-

gólne relacje pomiędzy literaturą, filozofią i nauką. Blok o filozofii Lema oraz dwie obszerne rozprawy autorstwa Józefa Leszka Krakowiaka poświęcone filozoficznym i naukowym wątkom w poezji Wisławy Szymborskiej są rozpięte na wymienionych trzech intelektualnych dziedzinach, które w twórczości tych dwóch znakomitości literackich wzajemnie się przenikają. Teksty w tym zeszycie *FILOZOFII I NAUKI* udowadniają – wpisując się w długą i bogatą historię dyskusji i sporów – że dziedzin tych nie dzieli nieprzekraczalne granice wbrew temu, co głosi najpopularniejsze stanowisko w tym względzie. Literatura, nauka i filozofia nie rozwijają się w odrębnych światach, zamkniętych na siebie nawzajem.

Konkretniej, problematyka tekstów, o których tu mowa, to zespół zagadnień dotyczących dwojakiej relacji literatury: do nauki oraz do filozofii. Chodzi o to, jak dzieła literackie odnoszą się do nauki (w rozszerzonym rozumieniu, tj. obejmującym technikę), jak i o to, co literatura przejmuje z nauki (literacko przetransponowane problemy, inspiracje treści, światopoglądy?), oraz jaki jest jej stosunek do filozofii, w szczególności, czy sama literatura jest formą filozofowania – formą odrębną od filozofowania akademickiego. Autorzy publikacji w tym zeszycie *FILOZOFII I NAUKI* śledzą, jak Szymborska oraz Lem poddają fakty naukowe literackim transformacjom i jak snują nad nimi refleksje. Badają też obecność filozofii w dziełach tych dwóch twórców literackich, jednak nie chodzi o filozofię akademicką, ale o tworzoną przez poetkę i pisarza, często *ab ovo* – w swoistych literackich formach i przy użyciu „nieprofesjonalnych” filozoficznych pojęć. Często przedstawia się te problemy za pomocą indywidualnych sytuacji i opowieści o postaciach literackich.

Zajmując najdalszą perspektywę, można stwierdzić, że autorzy tekstów zamieszczonych w tym zeszycie czasopisma badają, jak literaturę przenika nauka i myślenie filozoficzne i jak te dwie dziedziny współkształtują literackie dyskursy, idee, problemy i treści dzieł literackich. Chodzi też o to, jak dzieła literackie współtworzą filozofię – samodzielnie, tj. nie posilując się koncepcjami oficjalnych szkół filozoficznych, ani nie opierając się na nich.

Jak sugerują publikowane tu teksty poświęcone Lemowi oraz Szymborskiej nieadekwatna jest dychotomia literatura–nauka – jako obraz przestrzeni kulturowej – pomijająca filozofię i dominująca dotychczas, długo po opublikowaniu przez Charlesa Percy’ego Snowa (w 1959 roku) eseju *The Two Cultures and the Scientific Revolution* (polskie wydanie ma tytuł *Dwie kultury*). Filozofia jest obecnie marginalizowana i odgrywa niewielką rolę w kolektywnej świadomości, także zbyt małą w kręgach intelektualistów. Wątpliwe byłoby włączanie jej do „kultury humanistów o literackiej proweniencji” albo do nauk przyrodniczych. Pole ludzkich działań intelektualnych poprawnie obrazuje triada nauka–filozofia–kultura humanistyczna, triada traktowana – inaczej niż w wizji Snowa – jako układ powiązanych elementów, o rozmytych granicach.

Opublikowane tu teksty przypominają, zwróćmy uwagę, o fundamentalnym metafizycznym problemie – granic, metod i form filozofowania. Czy filozofią jest to tylko, co podlega standardom obowiązującym w akademickiej filozofii? To pytanie zakłada niewłaściwie, że w filozofii akademickiej są uniwersalne kryteria filozofowania, tymczasem różne szkoły filozoficzne postulują wzajemnie odmienne takie kryteria i warunki swej tożsamości. Jeśliby natomiast pytać inaczej: czy filozofią nie jest po prostu zbiór problemów filozoficznych, o nieskodyfikowanych metodach ich badania i rozstrzygania, to inicjowałoby to trudną, wręcz niemożliwą do rozstrzygnięcia dyskusję, czym jest problem filozoficzny.

Pozostałe teksty w tym zeszycie czasopisma pokazują nieustannie zadziwiającą różnorodność i bogactwo filozoficznych problemów i sposobów ich ujmowania; analizowany jest m.in. średniowieczny ponadczasowy problem intencjonalności (Emanuele Lacca), wczesno-nowożytna Berkeley’owska koncepcja widzenia (Anna Gańko) i problemy edukacji cyfrowej (Andrew Targowski).

Pragniemy zwrócić uwagę na rozszerzenie typów tekstów publikowanych w *FILOZOFII I NAUCE* o recenzje książek. Z założenia mają one swobodną formę krótkich esejów, głosów krytycznych itp. i z tego względu zostały włączone do działu „Polemiki i dyskusje”.

Z przyjemnością informujemy, że czasopismo otrzymało finansowe wsparcie z Ministerstwa Edukacji i Nauki w ramach programu „Rozwój czasopism naukowych”.

W imieniu zespołu redakcyjnego
Małgorzata Czarnocka, redaktor naczelna FiN